
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 339.97(477)

В. М. Левківський, д.е.н., професор

**ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ДІЯЛЬНОСТІ ТНК:
СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ**

Анотація. У статті розглядається сутність транснаціоналізації, визначаються тенденції її розвитку на сучасному етапі. Здійснено комплексну оцінку масштабів діяльності транснаціональних корпорацій. З'ясовано особливості взаємодії ТНК та економіки України. Проаналізовано сучасні форми співробітництва між компаніями різних країн.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, транснаціоналізація, інтернаціоналізація, національна економіка, стратегічні альянси.

В. М. Левковский, д.э.н., профессор

**ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТНК:
МИРОВОЙ ОПЫТ И УКРАИНСКИЕ РЕАЛИИ**

Аннотация. В статье рассматривается сущность транснационализации, определяются тенденции ее развития на современном этапе. Проведена комплексная оценка масштабов деятельности транснациональных корпораций. Выявлены особенности взаимодействия ТНК и экономики Украины. Проанализированы современные формы сотрудничества между компаниями разных стран.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, транснационализация, интернационализация, национальная экономика, стратегические альянсы.

V. M. Levkivskyi, doctor of economic sciences, professor

**TRANSNATIONAL CHARACTER OF ACTIVITY OF MULTINATIONAL CORPORATION:
GLOBAL EXPERIENCE AND UKRAINIAN REALIA**

Abstract. The concept of transnationalization and the current trends of its development are determined and described in the article. The comprehensive assessment of the scale of operation of transnational corporations is performed. The features of interaction between MNC and economy of Ukraine are clarified. Current forms of cooperation between companies of different countries are analyzed.

Keywords: multinational corporations (MNC), transnationalization, internationalization, national economy, strategic alliances.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку міжнародних економічних відносин відбувається в умовах посилення процесів інтернаціоналізації і транснаціоналізації світового господарства, вираженням яких є діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) як важливих суб'єктів міжнародного підприємництва. Зростаюча значимість ТНК, трансформація їхніх стратегічних мотивацій та практичної діяльності набувають все виразнішого глобального характеру. Інтенсифікуючи інвестиційно-фінансові потоки, розповсюджуючи ефективний менеджмент, ТНК, з одного боку, сприяють зростанню в приймаючих країнах внутрішньої та міжнародної конкурентоспроможності, а з іншого боку, така діяльність порушує цінові та структурні пропорції на внутрішньому ринку, монополізує окремі його елементи, посилює зовнішні неекономічні впливи.

Інтенсивне залучення України до транснаціоналізації відбувається як у зростаючому впливі ТНК на просторову структуру національної економіки, так і через створення власних вітчизняних транснаціональних корпоративних структур. Виходячи з цього, актуальним питанням є дослідження процесу транснаціоналізації світової економіки та місця України в ньому.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим внеском у дослідження процесу транснаціоналізації у світовому господарстві, різних аспектів діяльності ТНК є праці зарубіжних та вітчизняних вчених: П. Баклі, С. Гаймера, Дж. Даннінга, М. Кассона, М. Портера, Д. Лук'яненка, Т. Орехової, О. Рогача, В. Рокочої, Л. Руденко, А. Філіпенка, О. Шниркова, С. Якубовського. Разом з тим наявність таких досліджень не відкидає потребу в подальшому висвітленні важливих питань процесу транснаціоналізації в умовах глобальних трансформацій. Потребують більш повного розкриття питання про зміни в стратегії діяльності ТНК, а також актуальною є проблема імплантації капіталу ТНК в економіку України.

Постановка завдання. Мета статті полягає у розкритті методів дослідження транснаціоналізації світової економіки, масштабів діяльності ТНК та в окресленні шляхів взаємодії ТНК та національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Серед процесів, які відбуваються у світовій економіці, транснаціоналізація набуває особливого значення. Вона виступає як об'єктивний процес, обумовлений міжнародним одиничним поділом праці, і породжує транснаціональні форми кооперації. Одні дослідники вважають, що транснаціоналізація – це якісно новий етап інтернаціоналізації господарського життя, який характеризується різким зростанням ролі зовнішніх факторів розвитку всіх держав і створенням транснаціонального капіталу. Інші трактують транснаціоналізацію як форму загального процесу інтернаціоналізації господарського життя. Відомий український дослідник ТНК О. Рогач вважає, що транснаціоналізація являє собою процес посилення світової інтеграції в результаті глобальних операцій ТНК [6, с.149].

Транснаціоналізація впливає на виробництво товарів і послуг, використання робочої сили, інвестицій, технологій та їхнього розповсюдження з одних країн в інші, що в кінцевому підсумку посилює взаємозалежність між країнами. Хоча вона не є процесом, що рівномірно охоплює всі країни світу.

Для визначення та вибору теоретичних рамок, необхідних для дослідження та аналізу процесу транснаціоналізації, а також особливостей розвитку в сучасних умовах, слід звернутись до генезису теорії транснаціоналізації.

Історія теоретичного дослідження діяльності ТНК бере свій початок ще в 30-х роках ХХ століття. Саме в цей період з'являються праці Д. Вільямса і М. Бая, в яких досліджуються фактори, що визначають географічне розташування прямих зарубіжних інвестицій та ефективність вертикально інтегрованих компаній [10, с.40; 11, с.33].

Активна робота наукової думки над теорією транснаціоналізації почалася з 60-х років ХХ ст. На той час домінувала думка про існування чотирьох головних причин здійснення прямих іноземних інвестицій: купівля природних ресурсів країною-інвестором; обслуговування іноземних ринків; реструктуризація існуючої діяльності зі збільшення вартості; придбання активів, зниження ризику, одержання ефекту економії на масштабі, посилення конкурентних позицій фірми. У цей час дістають розвитку наукові погляди, що пояснювали закордонну діяльність в основному з позиції теорії промислової організації, або теорії розміщення [7, с.30].

Варто зазначити, що в цей період розвивається ще один напрям теорії транснаціоналізації – теорії та концепції мотивації міжнародної інвестиційної діяльності ТНК. До них може бути віднесена теорія циклу міжнародного виробництва товару; теорія технологічного розриву; теорія портфельних інвестицій, теорія олігополістичного захисту, теорія вибору конкурентної стратегії фірми. Одні теорії пояснювали процес транснаціоналізації виробництва за допомогою характеристик попиту та пропозиції певних продуктів. Інновації дають фірмі можливість спочатку експортувати продукт, а потім переводити виробництво в країни-імпортери. Інші пояснювали рух прямих інвестицій у рамках мережі транснаціонального виробництва змінами обмінних курсів валют.

Серед теорій, що пояснюють процеси транснаціоналізації виробництва, варто виділити також теорію інтерналізації, що одержала розвиток у роботах П. Баклі та М. Кассона. Теорія інтерналізації обґрунтовує, що ринки неспроможні ефективно розміщувати фактори послуг та товарів відповідно до природних та встановлених урядами зовнішніх ефектів. Тому міжнародні корпорації намагаються сформувати свій внутрішній ринок для обміну товарів і послуг. Для створення внутріфірмових ринків здійснюються прямі інвестиції [8, с.8].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Подальший розвиток теорія транснаціоналізації світової економіки одержала в еkleктичній парадигмі Дж. Даннінга. Згідно з його теорією, для аналізу будь-якого типу міжнародного виробництва слід враховувати три основні групи факторів: переваги власності, переваги розміщення, переваги інтерналізації. Перелічені переваги визначають закономірності створення виробничих комплексів ТНК. Так, переваги власності визначають, які галузі і які фірми в цих галузях найбільш схильні здійснювати міжнародну інвестиційну діяльність. Переваги розміщення визначають райони, де здійснюється діяльність ТНК, оскільки вони пов'язані з розміром ринку, забезпеченістю факторами виробництва та витратами на транспорт і зв'язок. Переваги інтерналізації сприяють отриманню більш високих та довгострокових прибутків за допомогою самостійної діяльності на зарубіжному ринку, тобто інтерналізація виступає як засіб подолання недосконалості ринку (породженої національними кордонами, інформаційними труднощами та іншими факторами) за допомогою створення внутрішніх ринків [8, с.9].

Таким чином, кожна з цих теорій акцентує свою увагу на окремих групах факторів, що пояснюють прагнення фірм і країн до транснаціональної діяльності.

Цілком зрозуміло, що корпорація, яка переносить за межі країни базування своїх комплексів виробництва, намагається отримати максимальні прибутки. Загальну формулу отримання такого прибутку компанією, яка функціонує у двох країнах: країні-донорі прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та країні-реципієнті ПІІ, запропонував відомий вчений-міжнародник А. Мовсесян [3, с.47-48]. В основу розрахунку покладено комплекс показників як приймаючої країни, так і країни-донора, зокрема: виручка від продажів у країні-донорі та приймаючій країні; приведені витрати на основні фонди; затрати на обладнання, на ресурси, на кваліфіковану і некваліфіковану працю, на управління, на маркетингову діяльність, на рекламу і промоушен, на навчання і підготовку персоналу, на інновації; транспортні витрати; трансакційні витрати [9, с.44].

Умови конкуренції на світовому ринку такі, що змушують компанії активізувати транснаціональну діяльність. Насамперед це проявляється в прагненні їхніх закордонних філій стати органічною частиною національної економіки приймаючих країн (наприклад, у США 15% виробництва автомобілів – це продукція чисто японських або американсько-японських компаній), а також у збільшенні обсягів продажу продукції за кордоном (наприклад, якщо на початку 90-х років ХХ ст. ТНК здійснювали 45,7% своїх продажів за кордоном, то на початку ХХІ ст. цей показник уже сягнув понад 80%) [9, с.71].

Значне зростання процесу транснаціоналізації світової економіки в останні десятиліття зумовлено величезним масштабом операцій ТНК. У світі наразі налічується близько 80 тис. ТНК і приблизно 850 тис. їхніх іноземних філій. Гостра конкурентна боротьба, пошук шляхів доступу до дешевих ресурсів і факторів виробництва змушує ТНК розширювати ринки для інвестування. Так, глобальний приплив ПІІ збільшився у 2013 році на 9% і становив 1,45 трлн дол. За оцінками експертів ЮНКТАД, світові потоки ПІІ збільшаться у 2014 році до 1,6 трлн дол., у 2015 році до 1,75 трлн дол. і в 2016 році до 1,85 трлн дол. [1].

Зростання міжнародного виробництва, активізація інвестиційної діяльності змінили основні показники діяльності ТНК, зокрема, нагромаджений ПІІ в 2013 році досягнув 25,5 трлн дол. Зарубіжними філіями ТНК було реалізовано продукції на 34,5 трлн дол. та забезпечено зайнятість майже 71 млн осіб, що становить понад 20% зайнятості світової робочої сили [1] (табл.1).

Таблиця 1

Окремі показники ПІІ та міжнародного виробництва ТНК, 2011-2013 рр. (млрд дол.)

№ з/п	Показники	2011 рік	2012 рік	2013 рік
1.	Приплив ПІІ	1700	1330	1452
2.	Вивіз ПІІ	1712	1347	1411
3.	Транскордонні злиття і поглинання	556	332	349
4.	Обсяги продаж іноземних філій	28516	31532	34508
5.	Додана вартість	6262	7089	7492
6.	Загальні активи іноземних філій	83754	89568	96625
7.	Експорт іноземних філій	7463	7532	7721
8.	Зайнятість в іноземних філіях (тис. чол.)	63416	67155	70726

Джерело: [1].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Дані таблиці 1 свідчать про подальше розширення міжнародного виробництва, яке збільшилося на 9% за обсягом продаж, на 8% за обсягом активів, на 6% за доданою вартістю, на 3% за обсягом експорту і на 5% за зайнятістю.

З метою нарощування обсягів своєї діяльності та досягнення синергетичного ефекту ТНК, як правило, обирають злиття з іншою компанією, або її поглинання, що суттєво видозмінює структуру світової економіки. Близько 70% транснаціональних злиттів і поглинань мають своїм наслідком створення горизонтально інтегрованих компаній [9, с.86]. Це дозволяє ТНК отримати стратегічні активи інших фірм, монополізувати ринки, збільшити розміри ТНК, диверсифікувати ризики, використати нові фінансові можливості.

Динаміка обсягів злиттів і поглинань протягом останніх років продемонструвала їхнє зростання. Так, наприклад, частка транскордонних угод у формі злиттів і поглинань у фармацевтичній галузі збільшилася з 4% у 2006 р. до 10% у 2010-2012 рр. і досягнула показника більше 18% у 2013 р. [1]. ТНК намагаються не тільки отримати доступ до високоякісних лікарських препаратів, попит на які сьогодні зростає, а й стати власником дослідницьких компаній, підприємств, що виробляють ці препарати в країнах, що розвиваються. Зростання транскордонних злиттів і поглинань характерно і для нафтогазової промисловості, необхідність якого була продиктована потребою значного обсягу капітальних інвестицій і високим рівнем ризику, пов'язаного з розробкою родовищ у нових перспективних нафтових провінціях, а також мотивами: зменшення конкуренції; створення бар'єрів для інших компаній; зміцнення глобального позиціонування. Особливо активно цей процес відбувається у секторі сланцевого газу. Так, у 2013 році на транскордонні угоди зі злиття і поглинання у цьому секторі припадало більше 80% від всіх угод нафтогазової промисловості. Слід зауважити, що в цей процес втягуються і ТНК країн, що розвиваються.

Зростанню сукупних активів зарубіжних філій ТНК сприяла інформаційна революція. Розвиток інформатики, комунікацій, транспорту та засобів зв'язку активізували транснаціоналізації багатьох компаній. У цей процес залучаються не лише компанії розвинутих країн, а й країн, що розвиваються, а також деякі компанії з країн перехідної економіки. Так, у 2012 році обсяги зарубіжних продажів і кількість працівників за кордоном 100 найбільших ТНК країн, що розвиваються, зросли, відповідно, на 48% і 73%. У переліку 100 найбільших ТН країн, що розвиваються, переважає Азія (78 ТНК), наступні позиції займають Африка і Латинська Америка (по 11 компаній) [10, с.42]. У країнах з перехідною економікою також здійснюється активний процес транснаціоналізації. Лідруючі позиції в цьому процесі займають Чехія, Словаччина, Угорщина, а також посилюється роль у світовій економіці і російських ТНК. У 2013 році ПІІ транснаціональних корпорацій із країн, що розвиваються, досягли 454 млрд дол., а разом з ПІІ країн перехідної економіки їхня частка стала 39% від світового обсягу вивозу ПІІ. Все частіше ТНК країн, що розвиваються, стають власниками іноземних філій транснаціональних корпорацій розвинутих країн, які знаходяться в регіонах, що розвиваються.

Особливістю сучасного етапу транснаціоналізації є високий рівень капіталізації та широке покриття в просторовому вимірі. Саме цю ознаку дослідники наводять як одну з основних, що відрізняє ТНК 1990-х років, коли основною якісною ознакою був високий рівень ефективності управління в компанії у порівнянні з державним [2, с. 9]. Разом з тим, новим джерелом прямих іноземних інвестицій все частіше виступають ТНК за участю держави, яких у світі налічується 550, і більше ніж 15 тисяч зарубіжних філій, які мають іноземних активів на суму понад 2 трлн дол. У 2013 році обсяг ПІІ державних ТНК становив більше 160 млрд дол. [1]. Незважаючи на незначну частку у загальній кількості ТНК (менше 1%), їхня питома вага у загальних обсягах глобальних ПІІ становить 11%. У світі присутня неоднорідність розподілу як у просторовому розрізі, так і за рівнем розвитку країн, зокрема, 56,3% цих компаній базується в країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою. Основними мотивами придбання державними ТНК іноземних активів було отримання доступу до природних ресурсів та стратегічних активів (технологій, інтелектуальної власності, торгових марок) [12].

Незважаючи на зростання кількості ТНК у світі, діяльність яких спрямована на соціально-економічний розвиток країн, помітна суттєва відмінність їхньої ролі у різних регіонах і видах діяльності, що унеможлиблює застосування єдиного підходу до політики транснаціоналізації та ви-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

значення очікуваних економічних ефектів, зважаючи й на виникнення загроз для країн внаслідок агресивної експансіоністської стратегії. Нерівномірність розподілу ПІІ за рівнем розвитку країн ілюструє таблиця 2.

Таблиця 2

Розподіл ПІІ за рівнем розвитку країн, 2011-2013 рр. (млрд дол.)

Регіони	Приплив ПІІ			Вивіз ПІІ		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Розвинуті країни	880	517	566	1216	853	857
Країни, що розвиваються	725	729	778	423	440	454
Країни з перехідною економікою	95	84	108	73	54	99

Джерело: [1].

У географічному розрізі приплив іноземних інвестицій і в розвинуті, і в країни, що розвиваються, і в країни перехідної економіки у 2013 році збільшився. Експерти ЮНКТАД відзначають певні зрушення в припливі та відпливі ПІІ в розвинутих країнах. Так, приплив інвестицій в розвинуті країни в 2013 році зріс на 9%. Значні інвестиції були отримані країнами ЄС – 246 млрд. дол. Збільшились ПІІ в Німеччину, Італію, Іспанію. Значна частина інвестицій припадає на США. Їх обсяг становив 188 млрд. дол.

Вивіз ПІІ із розвинутих країн у 2013 році відмічається на рівні 857 млрд дол. Найбільший відплив інвестицій був з європейських країн та Японії – 329 млрд дол. і 136 млрд дол. відповідно. Слід зазначити, що як приплив, так і відплив ПІІ залишається низьким. На розвинуті країни припадає 39% сукупного припливу ПІІ у світі і 61% світового вивозу ПІІ.

Найбільші потоки ПІІ припали на країни, що розвиваються, які випереджають розвинуті країни за обсягом припливу ПІІ більше ніж на 200 млрд дол. Їхня частка становить 54% від загального притоку ПІІ. Серед лідерів у цій групі виділяються країни Азії. Обсяг залучених ПІІ до цих країн складає 426 млрд дол., що становить 29,4%, хоча це по-різному позначилося на різних регіонах і галузях. Майже всі субрегіони, за винятком Західної Азії, одержали більші обсяги ПІІ, ніж у 2012 році. Приплив інвестицій у Західну Азію скоротився у 2013 році на 9%.

Не залишається осторонь від глобальної тенденції зростання припливу ПІІ в 2013 році і регіон Латинської Америки і Карибського басейну. Приплив ПІІ в регіон досяг 292 млрд дол. Тут зіграли свою роль значною мірою транскордонні злиття і поглинання в галузі по виробництву електроенергії та в банківському секторі, а також придбання пакету акцій компанії «Групо модело» на суму 18 млрд дол. бельгійською компанією «АБ Інбев».

В Африці також було відзначено зростання ПІІ на 4%, що становить 57 млрд дол. Значні капіталовкладення здійснювалися у Східній і Південній Африці, тоді як в інших субрегіонах приплив інвестицій скоротився. Операції з розвідки нафти і газу ТНК в ряді країн Східної і Південної Африки, багатих на вуглеводні ресурси, відкривали в 2013 році більш багатообіцяючі перспективи для припливу ПІІ, ніж країни Центральної та Північної Африки.

Приплив ПІІ у країни з перехідною економікою і відплив інвестицій з цих країн також характеризувався зростанням. Приплив ПІІ у країни з перехідною економікою збільшився у 2013 році на 28%, що становить 108 млрд дол., а вивіз інвестицій з цього регіону зріс на 84% і досяг 99 млрд дол.

Такі темпи зростання припливу і відпливу інвестицій в країнах з перехідною економікою за останні десять років були найбільшими у світі. Важливу роль у зростанні ПІІ відіграли приватизація та лібералізація, а також низькі виробничі витрати в країнах, які в перспективі ставали асоційованими членами ЄС.

Позиція України в процесі транснаціоналізації залишається на сьогодні незначною. Упродовж років незалежності взаємовідносини між країною та транснаціональними корпораціями еволюціонували, набуваючи нових форм залежно від міжнародної кон'юнктури та досягнень науково-технічного прогресу.

На сьогодні транснаціональні корпорації є одним з важливих інвесторів в Україні. Серед іноземних ТНК, що належать до світових лідерів, які створили свої філії та дочірні компанії, слід

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

віднести: Mc Donald's, Coca-Cola, Otis, Philip Morris, Tetra Pak, Nestle, Reemstma, Kraft Foods, Hankel Bautechnik, Danone, Metro AG, Exxon Mobil Chevron, Shell та інші.

На кінець 2013 року в Україну надійшло 58156, 9 млн дол., що в розрахунку на одну особу складає 1283,6 дол. [5]. Більша частина іноземних інвестицій надходить в Україну з країн ЄС (рис.1). Слід зауважити, що великий обсяг інвестицій перерозподіляється через офшорні зони і країни, що мають мінімальні податки. Це насамперед Кіпр, Беліз, Віргінські Острови, Сейшельські Острови, Багамські Острови та ін. Оскільки ці зони поставляють в нашу країну значні кошти, окрім того, вони є і основними отримувачами українських інвестицій (наприклад, на Кіпр припадає 90,6% загального обсягу), то можна стверджувати про залежність України від офшорного бізнесу.

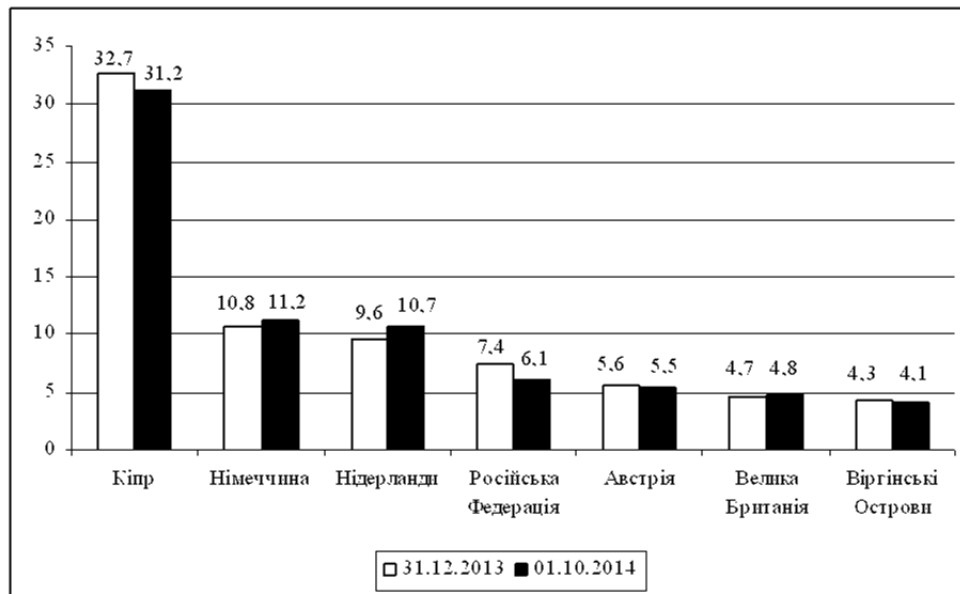

Рис. 1. Розподіл прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в Україні за основними країнами-інвесторами (у % до загального обсягу)

Джерело: [5].

У регіональному аспекті прямі іноземні інвестиції представлені у всіх регіонах України. Найбільша кількість підприємств з іноземним капіталом припадає на м. Київ. На 01.10.2014 року ТНК інвестували в м. Київ 24153,4 млн дол., що становить майже 50% від загального обсягу прямих інвестицій. Далі зі значним відривом слідує Дніпропетровська область – 7972,6 млн дол. (16,4%), Харківська область – 1828,8 млн дол. (3,8%), Київська область – 1736,5 млн дол. (3,6%), Одеська область – 1478,3 млн дол. (3,0%) та інші. Значна частина регіонів України залишається значно менш інвестиційно привабливими, що й надалі консервує їхню економічну депресивність.

Що стосується галузевого аспекту, то структура ПІІ ТНК виглядає на 01.10.2014 року таким чином: на підприємствах промисловості зосереджено 32% від загального обсягу прямих інвестицій; у фінансовій та страховій діяльності – 25,4%; на підприємствах оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 12,8%; в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном – 8,3%; професійну, наукову та технічну діяльність – 6,5%. За оцінками експертів, основними мотивами для інвестування ТНК в Україну є: потенціал ринку, інтерес до доступу на ринки, експортні можливості, доступ до ресурсів, наявність дешевих факторів виробництва та умови бізнесу [10, с.43].

Така структура залучення ПІІ в Україну є недосконалою. В основному прямі інвестиції спрямовуються у сектори з високою швидкістю обігу капіталу, де комерційні ризики мінімальні. Розміщуючи своє виробництво на території України, ТНК ставлять за мету досягнення насам-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

перед фінансового результату, а не розвиток підприємницького капіталу. Тому особливих технологічних зрушень на дочірніх підприємствах транснаціональних корпорацій не спостерігається.

З метою уникнення негативних впливів ТНК на вітчизняну економіку, варто шукати інші форми співробітництва з іноземними компаніями. Наразі у сфері міжнародного співробітництва широко поширена практика об'єднання компаній з різних країн на договірній основі для реалізації окремих проектів. Це відбувається шляхом створення міжнародних консорціумів стратегічних альянсів, спільних підприємств між компаніями різних країн. Як показує світова практика, співпраця національних компаній з транснаціональним капіталом значно поліпшує економічні показники діяльності корпорацій: зменшуються витрати, зростає продуктивність праці, підвищується їхня конкурентоспроможність.

Що стосується розвитку спільного партнерства в Україні, то на сьогодні в даному напрямку зроблено незначні кроки. Прикладом стратегічного партнерства може бути спільна угода України і компанії Shell у нафтогазовій галузі. Розробка та впровадження програми транснаціоналізації діяльності національних підприємств України на основі створення стратегічних альянсів з ТНК має включати видобуток нафти і газу як на території України, так і за її межами. Наприклад, участь українських компаній у тендерах на пошук і видобуток вуглеводнів у країнах Перської Затоки, Південно-Східної Азії та в інших регіонах. Такі напрямки є перспективними як з точки зору наявних запасів, так і з огляду на можливість входу на ринок технологічного обладнання та інжинірингових послуг.

Можливості для створення спільних підприємств в Україні має сільськогосподарська галузь, яка потребує високотехнологічного обладнання, сільгоспмашин. З українського боку можуть бути представлені Херсонський машинобудівний завод, підприємство «Укравтозапчастини». Залишається лише залучити іноземні компанії. Перспективними у створенні стратегічних альянсів є також автомобілебудування, авіакосмічна галузь, ВПК, хімічна промисловість.

Транснаціоналізація української економіки передбачає також створення власних транснаціональних корпорацій. Формуванню українських ТНК на зразок тих, що діють у розвинутих країнах, не сприяють такі чинники, як політична та економічна нестабільність в країні, падіння курсу національної валюти, слабкість ринкового механізму, нерозвиненість внутрішнього інвестиційного ринку, інформаційна відсталість країни [10, с.43]. Тому наразі можна говорити про існування всередині країни лише фінансово-промислових груп (ФПГ), які, розширюючи свою діяльність за кордон, у перспективі можуть перетворитися у транснаціональні корпорації. Це стосується в першу чергу таких ФПГ, як «Приват», «Інтерпайп», «Систем Капітал Менеджмент», «Рошен» та ін.

Висновки. Транснаціоналізація світової економіки веде до посилення взаємозв'язків і взаємозалежності між національними економічними системами. Основними координаторами світового виробництва і обміну виступають ТНК, які формують усередині своїх комплексів і між собою мережу відносин, що виходять за межі національних держав. Величезний масштаб операцій ТНК виявляється у значному зростанні кількості материнських компаній та їхніх зарубіжних філій. Аналіз світових тенденцій в інвестиційній сфері свідчить, що глобальний потік ПІІ збільшився в кожному регіоні. Найбільше зростання припадає на азіатські країни.

На тлі загальносвітових тенденцій для української економіки продовжується етап екстенсивної експансії іноземних ТНК, тобто сферою їхньої діяльності є галузі, які суттєво не впливають на структуру національної економіки.

Як стверджують експерти, міжнародний рух капіталу у формі інвестицій сьогодні має відносно менше значення, ніж обмін технологіями, інформацією, потенціалом у сфері маркетингу й управління [5, с.165]. Все більшого поширення у процесі транснаціоналізації набувають такі форми співробітництва, як спільні підприємства, стратегічні альянси та ін. За допомогою створення стратегічних альянсів одні компанії мають можливість виходити на нові ринки, а інші – подолати технологічне відставання. Розвиток такої форми партнерства є найбільш перспективним щодо інтеграції національних компаній. З огляду на те, що Україною підписано Угоду про

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

асоціацію з ЄС, значні перспективи у формуванні стратегічного партнерства українські компанії мають з європейськими ТНК.

Транснаціоналізація національної економіки потребує створення власних, українських транснаціональних структур, як це зробили раніше Китай, Російська Федерація, Південна Корея, Японія, Індія та інші. Досвід цих країн показав, наскільки важливо для національних компаній структуруватися в конкурентні фінансово-промислові корпорації.

Таким чином, щоб забезпечити не лише короткострокові, а й довгострокові ефекти від іноземних інвестицій ТНК, потрібне цільове залучення інвестицій, з більш чітким визначенням пілг і вимог для іноземних інвестицій. Важливість політики держави в сприянні ефективному взаємозв'язку ТНК і економічної системи країни стає очевидною.

Література

1. Доклад о мировых инвестициях, 2014: инвестиции в достижение ЦУР: план действий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_overview_ru.pdf
2. Кизим А. А. Интернационализация бизнеса: Транснациональные корпорации, эволюция подходов / А. А. Кизим, Н. С. Козыр, В. С. Пятков // Наука и Экономика. – 2011. – №1 (5). – С. 8-13.
3. Мовсесян А. И. Транснационализация в мировой экономике. Учебное пособие / А. И. Мовсесян. – М.: Финансовая академия при Правительстве РФ, 2001. – 316 с.
4. Овчарова Л. П. Сучасні форми співробітництва та стратегічного партнерства транснаціональних корпорацій / Л. П. Овчарова, В. П. Боденко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – №10 (149). – С. 165-172.
5. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Рогач О. І. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: Підручник / О. І. Рогач. – К.: Либідь, 2005. – 720 с.
7. Рогач О. І. Транснаціональні корпорації: підручник / О. І. Рогач. – К.: Київський університет, 2008. – 400 с.
8. Рогач О. І. Транснаціоналізація світової економіки: переосмислення парадигми / О. І. Рогач // Економіка і управління: Науковий журнал. – 2014. – №1. – С. 5-12.
9. Руденко Л. В. Управління потоками капіталів у сучасній бізнес-моделі функціонування транснаціональних корпорацій: Монографія / Л. В. Руденко. – К.: Кондор, 2009. – 480 с.
10. Рябець Н. М. Роль процесу транс націоналізації в розвитку сучасної національної економічної системи України в умовах глобалізації / Н. М. Рябець // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 2. – С. 39-48.
11. Якубовський С. О. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності. Навч. посіб. / За ред. С. О. Якубовського, Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінової. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 472 с.
12. World Investment Report 2013. Global Value chains: investment and trade for development. UNCTAD, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/publicationslibrary/wir2013_en.pdf

References

1. Doklad o mirovykh investitsiyakh, 2014: investitsii v dostizhenie TsUR: plan deystviy [World Investment Report, 2014: investment in achievement TsuR: Action Plan]. *unctad.org* (2014). Retrieved from http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_overview_ru.pdf [in Russian].
2. Kizim, A. A., Kozyr, N. S., & Pyatkov, V. S. (2011). Internatsionalizatsiya biznesa: Transnatsionalnye korporatsii, evolyutsiya podkhodov [The internationalization of business: Transnational corporations, evolution of approaches]. *Nauka i Ekonomika – Science and Economics*, 1 (5), 8-13 [in Russian].
3. Movsesyan, A. Y. (2001) *Transnatsionalizatsiya v mirovoy ekonomike. Uchebnoe posobie [Transnationalization of the world economy. Tutorial]*. Moscow: Finance Academy under the Government of the Russian Federation [in Russian].
4. Ovcharova, L. P., & Bodenko V. P. (2013). Suchasni formy spivrobitnytstva ta stratehichnoho partnerstva transnatsionalnykh korporatsiy [Present forms of cooperation and strategic partnership of multinational corporations]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of Market Relations in Ukraine*, 10 (149), 165-172 [in Ukrainian].
5. Ofitsiyniy sait derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). <http://www.ukrstat.gov.ua> Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Rohach, O. I. (2005). *Mizhnarodni investitsii: Teoriia ta praktyka biznesu transnatsionalnykh korporatsii: Pidruchnyk [International investments: Theory and practice of business of multinational corporations: textbook]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
7. Rohach, O. I. (2008). *Transnatsionalni korporatsii: pidruchnyk [Multinational corporations: textbook]*. Kyiv: Kyiv University [in Ukrainian].
8. Rohach, O. I. (2014). Transnatsionalizatsiia svitovoi ekonomiky: pereosmyslennia paradyhmy [Transnationalization of the world economy: reinterpretation of the paradigm]. *Ekonomika i upravlinnia: Naukovyi zhurnal – Economics and Management: Scientific Journal*, 1, 5-12 [in Ukrainian].
9. Rudenko, L. V. (2009). *Upravlinnia potokamy kapitaliv u suchasni biznes-modeli funktsionuvannia transnatsionalnykh korporatsii: Monohrafiia [Management of capital flows in the modern business-model functioning of transnational corporations: Monograph]*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
10. Riabets, N. M. (2013). Rol protsesu trans natsionalizatsii v rozvytku suchasnoi natsionalnoi ekonomichnoi systemy Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [The role of transnationalization process in the development of modern national economic sys-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

tem of Ukraine in the context of globalization]. *Visnyk ONU imeni I.I.Mechnykova – Scientific journal of the Odesa national university of the name of I.I. Mechnikova*, v.18, 2, 39-48 [in Ukrainian].

11. Yakubovskiy, S. O., Kozak, Yu. H., & Lohvinova, N. S. (2011). *Transnatsionalni korporatsii: osoblyvosti investytsiinoi diialnosti. Navch. Posib. [Multinational corporations: features of the investment activity. Tutorial]*. Kyiv: Centre of educational literature [in Ukrainian].

12. United Nations. (2013). *World Investment Report 2013. Global Value chains: investment and trade for development*. Retrieved from http://unctad.org/en/publicationslibrary/wir2013_en.pdf

Надійшла 09.09.2014